

פתרון הבחינה

תנ"ך

קיץ תשפ"א, 2021, שאלון: 1262

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך בבית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – סיפורי ראשית העולם והאנושות (80 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתי השאלות 1-2 (לכל שאלה - 40 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (25 נקודות), ויש לבחור אחד מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף - 15 נקודות).

שאלה 1

סעיף א' (חובה)

- (1) פרטים המייחדים את היום השביעי מששת ימי השבוע שקדמו לו (על התלמיד לציין שני פרטים ולבסס):
- ביום השביעי נסתיימה מלאכת בריאת העולם, שנמשכה שישה ימים: "ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה".
 - ביום השביעי, ה' שובת מכל מלאכה, לעומת ששת ימי הבריאה: "וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה".
 - היום השביעי מבורך על ידי ה' והופך ליום מקודש: "ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אתו...".
- (2) דוגמאות לסיפורים אטיולוגיים (על התלמיד להביא שתי דוגמאות):
- פסוקים אלה מסבירים מדוע בני האדם נחים ממלאכתם ביום השביעי – כי ביום השביעי, ה' שבת מכל מלאכה, ובני האדם נדרשים לעשות כמותו.
 - פסוקים אלה מסבירים מדוע היום השביעי, יום השבת, קדוש – כי בתום בריאת העולם, ה' בירך את היום השביעי וקידש אותו.

סעיף ב'

(1) מעמד האדם גבוה יותר בבראשית פרק א' :

בפרק א', האדם נברא בצלם ה' : "ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו", דבר המעיד על קרבתו לה', לעומת פרק ב', בו האדם נברא מחומר, מעפר האדמה : "וייצר אלהים את האדם עפר מן האדמה...". **אז** : בפרק א', ה' מברך את האדם בשליטה על כל העולם ועל בעלי החיים : "ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ", לעומת פרק ב', בו ה' מייעד לאדם תפקיד מצומצם מאוד, לעבוד ולשמור בגן העדן : "ויקח ה' אלהים את האדם וינחהו בגן העדן לעבדה ולשמרה".

(2) ראיה מהפסוקים המלמדת שמעמד האדם גבוה יותר ממעמד בעלי החיים :

האדם הוא זה שמעניק שמות לכל בעלי החיים, מעשה שמעיד על בעלותו ועליונותו עליהם : "ויבא אל האדם לראות מה יקרא לו וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו", **אז** : "ויקרא האדם שמות לבהמה ולכל חית השדה...".

סעיף ג'

(1) ההבדל במעמד האישה מבחינת דרך בריאתה : בפרק א' האישה נבראת יחד עם האדם, בצלם ה', כשווה לזכר : "ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם". לעומת פרק ב', בו האישה נבראה מצלעו של האדם, משנית, לאחר שה' ברא את הזכר : "ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם".

ההבדל במעמד האישה מבחינת הייעוד שלה : בפרק א', ייעודה של האישה שווה וזהה לזה של הזכר, שניהם מתברכים על ידי ה' ומקבלים את השליטה על העולם ועל בעלי החיים : "ויברך אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ". לעומת פרק ב', בו נועדה האישה לשמש "עוזר כנגדו" לזכר, כדי שלא יהיה לבדו, האישה נבראה למען האדם וממנו, כדי שלא יהיה לבדו : "ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עוזר כנגדו... ויבן ה' אלהים את הצלע... לאשה ויביאה אל האדם".

(2) על פי ספורנו מעמד האישה בפרק ב' דומה למעמדה בפרק א', לדבריו הביטוי "עוזר כנגדו" משמעו שהאישה שווה לאדם בצורה ובדמות. זאת בדומה לפרק א', בו האישה נבראה בצורה שווה ובדומה לאדם.

שאלה 2

סעיף א' (חובה)

- (1) ראיות המעידות כי יש ערך רב לחיי האדם (על התלמיד להביא שלוש ראיות ולהסבירן) :
- ה' התיר לבני האדם להרוג בעלי חיים, אך אוסר הרג בני אדם, כי חיייהם חשובים : "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש".
 - כל ההורג בן אדם, אדם או חיה, יענש על המעשה : "מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם...אדרש את נפש האדם".
 - העונש המוטל על מי שהורג בן אדם, הוא עונש מוות, זאת מאחר וערך החיים הוא עליון, ואין כפרה על שפית דמים : "שפך דם האדם באדם דמו ישפך".
 - האדם נברא בצלם ה', לכן יש לנהוג בחיי האדם בכבוד : "כי בצלם אלהים עשה את האדם".

(2) בפסוק א, ה' מברך את נח ובניו, שיפרו וירבו וימלאו את הארץ [כי מהם הולכת להתחדש האנושות שלאחר המבול]. בפסוק ז, ה' חוזר על דבריו ומצווה על נח ובניו למלא את ברכתו, להתרבות ולמלא את הארץ. פסוקים אלה מהווים מסגרת, המדגישה את הנאמר בפסוקים ה-ו, שלחיי האדם יש ערך רב וחובה לשמור עליהם, כי תפקידם להתרבות ולמלא את הארץ.

סעיף ב'

(1) נקודת דמיון בין ברכת ה' לאדם בפרק א' ובין ברכת ה' לנח ובניו בפרק ט': בשניהם ה' מברך אותם בברכת פרו ורבו ובשליטה על בעלי החיים.

הבדל בין הברכות: בברכת ה' לנח ובניו, הוא מתיר להם לאכול בעלי החיים, כלומר הוא מתיר להם להרוג בעלי חיים. ה' מעניק לאדם שליטה מוחלטת על בעלי החיים. זאת להבדיל מפרק א', שם ה' מתיר לאדם [ולבעלי החיים], לאכול רק מן הצומח. אסור לאדם להרוג בעלי חיים.

(2) תתקבל תשובה של "סומך" או "לא סומך" המנומקת ומבוססת. לדוגמא:

דברי ה' לנח ובניו מעידים שה' סומך על בני האדם, מאחר והוא מעניק להם את השלטון המוחלט על יתר הברואים, על בעלי החיים. האדם הופך לשליט העליון, ובידיו הרשות להרוג בעלי חיים: "כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה..."

אנ: דברי ה' לנח ובניו מעידים שה' אינו סומך על בני האדם ומשלים עם יצרם הרע. זאת מאחר ויחד עם ההיתר להרוג בעלי חיים, ה' מזהיר את האדם מהרג בני אדם אחרים, כי אינו סומך על האדם: "ואך את דמכם לנפשותיכם אבקש..." אנ: ההיתר להרוג בעלי חיים, נועד למנוע את הפניית האלימות כנגד בני אדם אחרים והרג שלהם, מה שאומר שה' אינו סומך על בני האדם ועל יצרם הרע.

סעיף ג'

(1) ה' הבטיח בברית, שהוא לא יביא עוד מבול להשחית את העולם: "ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ".

הקשת נבחרה להיות אות הברית, מאחר והיא בולטת בשמים, וניתן לראותה [מעין התגלות אלוהית]: "והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן... והיתה הקשת בענן וראיתיה לזכר ברית עולם...". היא נועדה להזכיר לה' ולבני האדם, שלא יהיה עוד מבול.

(2) הקושי לדברי רד"ק: כיצד ייתכן שה' אומר שהקשת נועדה להזכיר לו את הברית עם האנושות שלא להביא עוד מבול והרי ה' הוא כל יודע?

הפתרון של רד"ק: "דיברה תורה בלשון בני האדם", כלומר אין בכוונת הכתוב לומר שה' שוכח, אלא נעשה שימוש בשפתם של בני האדם, על דרך משל, כדי להבין את הנאמר.

פרק שני – נושאי הבחירה (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 3-4 (לכל שאלה – 20 נקודות)

על אהבה וחסד

שאלה 3

סעיף א'

(1) ראיות מדברי נעמי המעידות על הנאמנות העזה של כלותיה כלפיה (על התלמיד להביא שתי ראיות ולהסבירן):

- "יעשה ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי" – נעמי מאחלת לכלותיה שה' ינהג עימן בחסד, כפי שהן נהגו כלפיה, דבר המעיד על נאמנותן וטיפולן המסור בנעמי.

- "... הלהן תשברנה עד אשר יגדלו הלהן תעגנה לבלתי היות לאיש..." – מדבריה של נעמי, ניתן להניח שהבנות היו מוכנות לחכות שנעמי תלד עוד בנים, ולחכות עד שיגדלו לשם ייבומן [גם אם הדבר אינו הגיוני], מה שמעיד על נאמנותן העזה אליה.

(2) מדברי רות לנעמי, דוגמה להצהרת נאמנות אישית של רות לנעמי: "כי אל אשר תלכי אלך ובאשר תליני אלין" – רות מבהירה לנעמי שארין בכוונתה לעזוב אותה, והיא תמשיך ללוות אותה באשר תלך. או: "באשר תמותי אמות... כי המות יפריד ביני ובינך" – רות מבהירה לנעמי, שהיא תהיה עימה עד מותה, רק המוות יפריד ביניהן.

דוגמה להצהרת נאמנות של רות לעם של נעמי: "עמך עמי ואלהיך אלהי" – רות מכריזה על נאמנותה לעמה של נעמי ולא להי העם שלה. היא מקבלת על עצמה להיות חלק מעמה של נעמי ולהאמין באלוהיה.

סעיף ב'

ראיה לשינוי שחל במצב של נעמי בהווה לעומת מצבה בעבר, מתגובת הסובבים: "ויהי כבואנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי" – כאשר נעמי חזרה לבית לחם, נשות העיר לא זיהו אותה, בגלל השינוי שחל בה.

ראיה לשינוי שחל במצב של נעמי בהווה לעומת מצבה בעבר, מדברי נעמי: "ותאמר אליהן אל תקראנה לי נעמי קראו לי מרא... אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה'" – נעמי מעידה על השינוי שחל במצבה, היא עזבה את בית לחם עם בעל ושני בנים, והיא שבה אל בית לחם חסרת כל, ללא בעלה ובניה שמתו.

בין שאול לדוד
שאלה 4
סעיף א'

(1) ה' ציווה על שאול, להשמיד את כל אנשי עמלק ואת רכושם. לראיה: "לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו והמתה מאיש עד אשה מעלל ועד יונק משור ועד שה...". שאול הפר צו זה, מאחר ולא הרג את אגג מלך עמלק, ולא השמיד את הצאן והבקר העמלקי, בניגוד לצו: "ויחמל שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן והבקר... ולא אבו החריםם".

(2) שני הטיעונים ששאול טוען בדבריו לשמואל כדי להצדיק את הפרת הצו:

- "אשר שמעתי בקול ה' ואלך בדרך אשר שלחני ה' ואביא את אגג מלך עמלק ואת עמלק החרמתי" – שאול טוען שעשה כמצוות ה', הוא נלחם בעמלק השמיד אותם ואת מלך עמלק לקח בשבי. מבחינתו מדובר בניצחון מוחלט, ובביצוע הוראות ה'.

- ויקח העם מהשלל צאן ובקר ראשית החרם לזבח לה' אלהיך בגלגל" – שאול טוען שהעם לקח את הצאן והבקר, כדי לזבוח אותו לה'.

סעיף ב'

(1) בפסוק יג, שאול מודיע לשמואל, שהוא מילא את צו ה' ועשה כדברו, לעומת פסוק כד, בו שאול מודה שהוא חטא ולא מילא את צו ה'.

(2) שמואל הבהיר לשאול שה' אינו מעוניין בקורבנות, אלא בציות לדבריו. שמואל מציג את אי מילוי צו ה', כמרד של שאול בה' והוא מבהיר לו שבשל כך, ה' יסיר אותו ממלכותו. שאול הבין שאי ציות לה', הוא בבחינת חטא, ולכן שינה את דבריו.